

mazni minden korszak irodalmi stb. jelenségeire. Úgy tűnik, ez az oka annak, hogy az egymást követő, s a satíra és humor tárgykörébe tartozó művei közül a *Karinthy Fri-*

gyesről szóló (1961) sikerült a legjobban. Távolodva a XX. századtól — megállapításai elbizonytalanodnak, elnagyoltakká válnak. Pedig törekvése és célkitűzése helyes!

Kovács Győző

DSIDA JENŐ: VERSEK

A bevezetőt írta: Szemlér Ferenc. A bibliográfiát összeállította: Réthy Andor. Bukarest, 1966. Irodalmi Könyvek. 557 l.

Dsida Jenő első kötete, a *Leselkedő magány* 1928-ban jelent meg; a második, a *Nagysütőtörök* 1933-ban, a harmadik, az *Angyalok citeráján* 1938-ban, már a költő halála után. 1907 májusában született, 1938 június elején halt meg; mindössze harmincegy évet élt. „Élete rövid volt, azt is súlyos szervi szivbaj árnyékolta — írja Szemlér Ferenc. — Mégis olyan költői művet hozott létre, amelyet figyelmen kívül hagyni megbocsáthatatlan könnyelműség lenne.”

De ilyen „megbocsáthatatlan könnyelműséget” nem akar, nem is akart elkövetni senki. Dsida Jenőt irodalmi tudatunk mindig számontartotta, és mindig nemzedékének és korának legjobbjai közt. Már 1944-ben megjelentek *Válogatott versei*; a közismert irodalompolitikai holdfogyatkozás után az elsők között volt, akik „a helyükre kerültek”, egy újabb és bővebb válogatott kötettel, a *Tóparti könyörgés* cíművel, 1958-ban. Hét év múlva újabb kis válogatás látott napvilágot, *Arany és kék szavakkal* címmel, egy olyan sorozatban, amely többek között egy-egy költő népszerűségét is tanúsítja. És természetesen nem feledkezett meg Dsida Jenőről az új magyar irodalomtörténet sem. „A két világháború közötti erdélyi magyar irodalom egyik legnagyobb költői tehetsége” állapítja meg mindjárt első mondatában a róla szóló, természeteszerű sommásságában is okos és helytálló cikk. Mentések érezhetjük tehát magunkat a megbocsáthatatlan könnyelműség bűnétől; és nemcsak „sejtjük” (bár „helyesen” sejtjük), mint Szemlér Ferenc mondja, hanem nyilván tudjuk, és a róla való — többé-kevésbé kényszerű — hallgatás idején sem felejtettük el „a tény, hogy Dsida Jenő költészete szellemi örökségünk elvitathatatlan része, és hogy saját múltunk gyanánt eltéphetetlen szálakkal kapcsolódik irodalmunk jelenéhez és jövőjéhez”. Épp ezért különös öröm számunkra ez a most megjelent, minden eddiginél jóval bővebb, bár sajnos, nem teljes gyűjtemény (Dsida néhány jelentéktelen és néhány jelentős versén kívül hiányzik belőle a — valószínűleg befejezetlenül maradt — *Tükör előtt* című verses önéletrajz, mely annak idején az *Angyalok citeráján* egyik „meglepetéseként” gyanitanunk enged-

te, merrefelé folytatódott volna a költő útja, ha hirtelen be nem rekeszti a halál). A teljesség (főlhetőleg) csak Réthy Andor lelkiismeretes és nagyon hasznos versjegyzékére és bibliográfiájára vonatkozik, ami egyben egy valamikor talán mégiscsak megvalósuló teljes kiadásnak is alapja lehet. S bár lenne több óhajnál és tanácsnál Szemlér Ferenc megjegyzése „egy eljövendő monográfiáról”, főként pedig Dsida prózájának és levelezésének kiadásáról.

A kötetnek mintegy a harmadát eddig könyvben kiadatlan, majdnem felerészben kéziratos hagyatékból származó versek adják. 1923-tól 1938-ig, *Rettenetes virágének* címmel. Nem módosítják a költő eddig is ismert képét. Többesük a *Leselkedő magány* előzménye vagy annak anyagával egyidejű; legjelentősebbek az utolsók, a betegség, kórház, haláltudat versei, mint a *Már majdnem elfeledted*, vagy a *Lássuk, vajon itt kezdetű*, ezzel a tragikus legyintésű végső szakasszal:

Boldog lennék már, de zokogva boldog,
bárha eljutnék rogyadozva, mászva
bús betegszobám napos ablakáig.

Ez se lehet már.

A járni már „rogyadozva” sem igen bíró költő, — barátja, Kiss Jenő tanúsága szerint — a *Tükör előtt* korrektúráját még maga nézte át. „Olyan érettnék vágyom ezt a versem, — mint izes alma szeptemberi fán”: ez az intonálás bizonyára nem pusztán a műfaj, az ilyen stanzákban írt verses regény hagyományos kelléke; Dsida Jenő alighanem őszintén úgy érezte, hogy ezzel eljutott valamiféle „érettségre”, teltségre, élet és költészet, *Dichtung und Wahrheit* valamilyen szintézisére. Jó férfigangszert emleget; „lassan készülj el, szépséges, komoly—nagy költemény, magadat szövögetve”, írja, és „megfontolt és bölcs gazdagodásról” beszél. Mindenesetre ebben a költeményben fogalmazta meg a legvilágosabban a maga *ars poetikáját*, ebben határozta meg a leg tudatosabban költészetének természetét is, esztétikai szándékát is, mintegy erénnyé váltva az alkata adta kényszerűségét, s büszkén vállalva a maga „kicsiny lantját” és könnyed közvetlenségét.

Nem lehet nem idézni a második fejezet (vagy ének) két utolsó szakaszát, Dsida egész lírájának egyik „kulcsát”, ahogyan az „érett” magát ismerő és vállaló költő a kezünkbe adja. Sok tarka-barka dolgot kellene még följegyeznie, mondja, de tiltja egy „döntő érv”: a magyar vers közismert „komolysága”, ami mellett ez a könnyed csevegés „szupadi bohóságnak” minősül. „Jaj, ha hallaná Aty!”

Az ő tusázó, véres szellemének hatása, hogy a játszi hangulat megvetve bujdosik a magyar ének berkeiben és többé nem mulat. Kik vigat írtak, szemlesütve félnek, mint csempészek, ha zubbonyuk alatt tilos bankókat rejtjenek a ráncok, s matatják őket vizslató fináncok.

Kicsit nagyképzűek vagyunk, s olyan jelmondatunk is: „Századokra termelj, s tekintsd magad halálós komolyan!”. Lantunk nyögészto, félmázsás teher, mely úgy zeng, mint jégzajlaskor a folyam, s nem pengi ki a habzó, fűrge csermely ezüstkövek közt zirrenő neszté. Pedig be szép a könnyű, halk beszéd!

Nyilvánvaló a vallomás rokonsága az *Esti Kornél énekével* (mint ahogy, éppen ennél az alkati-esztétikai rokonságnál fogva, a legmélyebb és legasszimiláltabb hatással mégiscsak Kosztolányi volt Dsidára, nem pedig, mint gyakran mondják, Tóth Árpád). Mint ahogy félreismerhetetlen Dsida Jenő (titkosabb, rejtettebb) kapcsolata Csokonai-ival is. Ám ezeket a szálakat költészetének bontatlan szövetéből majd bizonyára a Szemlér Ferenc remélte eljövendő monográfia (vagy legalább egy-egy, művével, alakjával alaposabban foglalkozó tanulmány) fogja kifejteni, ugyanúgy, mint a sokkal közismertebb Poe-hatást, ami az esetek többségében — jellemzően erős tudatosságára is, játékoságára is — a hatásnak mintegy bravúros mimus-játékig menő vállalása. (Ez is egyik jellemvonása Dsida költészetének.)

Azoknak a vádaknak, vagy mentegetéseknek, amelyek Dsida „passzivitását”, „befelé fordulását”, „pesszimizmusát” emlegették, hol jogosan, hol túlozva, jóérzése egyben általában tévedett: nem vették figyelembe, hogy egy

költő, ha igazi költő, végtére is nem léphet ki magából, nem tagadhatja meg legsajátabb természetét, nem cserélheti ki alkátát, szervezetét, sejtjeit. Dsida súlyos szivbajos volt, a halál folytonos árnyékában élt; ahogy ezt a nyomasztó élményt és terhet csak a maga módján, személyesen oldhatta és oldotta meg (mintegy saját halála fölé varázsolva — magának is — valami játékos-könnyű, nehézkedést föloldó „rokoko” világot): úgy a korra is csak a maga hangján és a maga hangulatán át adhatott választ; mihielyt más-ként próbálta és a más hangján és példájára akart „állást foglalni”, erőltetettnek, hamisnak érezzük, hiteltelennek, mint a sokat emlegetett *Bütorok* félesikerült (és átmeneti) kísérletében. A kor „igazi” vallomási Dsidánál éppen legszemélyesebb vallomásai: a *Leselkedő magány* reménytelensége, „ezerkilencszázhuszonnyolcban, — mikor az emberek megőrülnek, — mikor a tükrök összetörnek”, az elidegenedés kafkaian mély és nyomasztó kórképe (*Nincs többé ember*), s az egyetemes szenvedés és reménytelenség személyes vállalása, átélése, a kor szinte tapinthatóan egyesülrősödött hangulta, például a *Tóparti könyörgésben*: „Már nem sirok és nem menekszem, történten bármi mindenkkel, — fáradt vagyok, a padra fekszem, — nézd: a megtestesült betegség, — gigász beteg a törpe padkán; milliárd ember várja benne, — hogy könnyes kinja elapad tán!”

A magyar líra közismert „realizálódása” a harmincas években őt sem hagyta érintetlenül; de ő valami egészen sajátos, valóban tündéri, mert a valót tündéresítő, a tündérit a valóban fölcsilantó lírai realizmust teremtett magának, legkivált két epikus-lirikus, tudósan naív, játszin reneszánszos remekében, a *Kóborló délután kedves kutyámmal*, „lírai riportjában”, meg a *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* nyári délutánjának „csodálatos történetében”. Ezekben is, mesterként, éppen a gyöngéiből csinált érelyt: másutt néha zavaró „rokokós” ékítményezése itt tündöklő humorra érik, és az a bőbeszédűség, amely egy-egy olyan, egyébként nagy versét, mint *Harminc év közelében*, vagy a *Hulló hajszálak elégiája*, kissé elnyújtja, itt „műfaji” indoklást nyer, akárcsak a *Tükrök előtt* elbűvölő stanzáiban.

Rónay György

PETR RÁKOS: RHYTHM AND METRE IN HUNGARIAN VERSE

Praha, 1966. Universitas Carolina. 102 p. (Philologica Monographia, XI.)

Ha arra gondolunk, hogy Gáldi László francia és Lotz János angol nyelvű munkáit kivéve a verstan külföldi szakembereinek

mindaddig nem állt rendelkezésére magyar vonatkozású forrásanyag, csak üdvözölhetjük Rákos Péter vállalkozását, hogy tanul-